

Aan de gemeenteraad

Datum : 30 januari 2024
Zaaknummer : 3978530
Contactpersoon : Chantal Rijnsburger
Telefoonnummer : 0654222688

Onderwerp: Basisplan Gele Rijders Plein/AKU-monument

Geachte voorzitter en leden,

Wij hebben op 30 januari jl. het Basisplan (Voorontwerp) vastgesteld voor de restauratie van het AKU-ensemble en het opknappen van het omliggende openbaar gebied. Hiermee is invulling gegeven aan de opdracht van de gemeenteraad van 24 november 2021. In deze raadsbrief nemen wij u mee in hoe we dat hebben gedaan.

Het AKU-ensemble

Het AKU-ensemble is een kunstwerk met een monumentale status en is in 1961 door de Algemene Kunstzijde Unie (nu: AKZO) geschonken aan de stad. De architecten H. Brouwer en T.T. Deurvorst, ook verantwoordelijk voor diverse andere Arnhemse gebouwen uit de Wederopbouwperiode (bijvoorbeeld het Paleis van Justitie), leverden het ontwerp. Het behoort tot de top 100 van wederopbouw rijksmonumenten van Nederland. Het kunstwerk bestaat uit een bassin met fontein en een patio. De bestrating van het monument bestaat uit een ingelegde kiezelvloer die het kiezelstrand wordt genoemd. Tegen de in het bassin geplaatste pyloon is een in het ontwerp van de fontein opgenomen kunstwerk van de Japans-Amerikaanse kunstenaar Shinkichi Tajiri aangebracht. Het ensemble is in verval geraakt.

Opdracht gemeenteraad

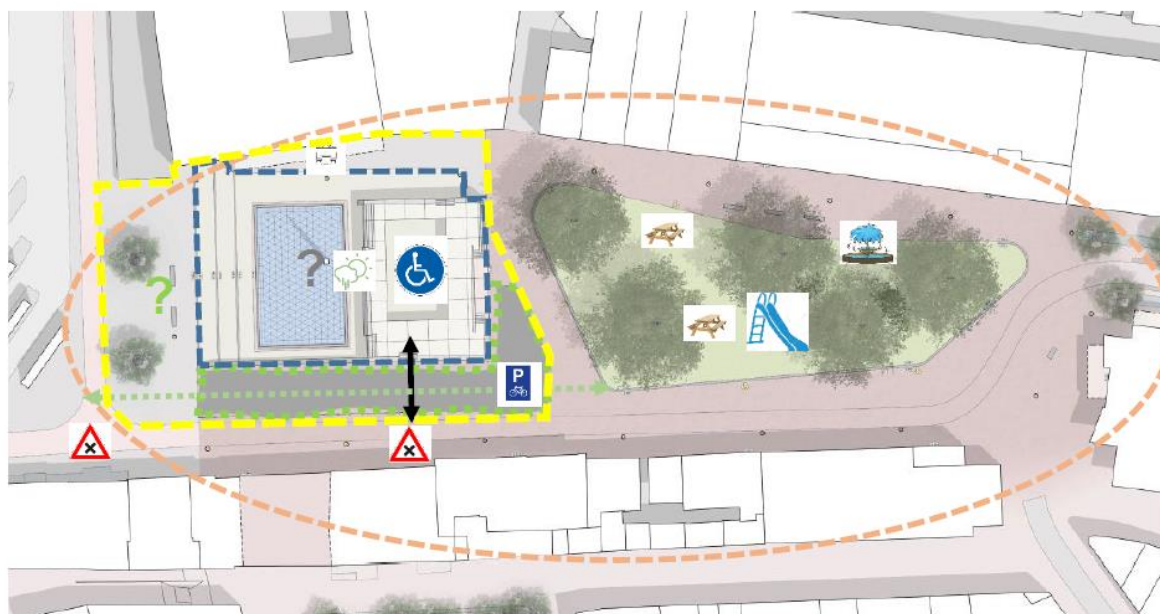
In 2018 is de oostzijde van het Gele Rijders Plein vergroend en opgeknapt. Lang was onduidelijk wat te doen met de westzijde van het plein waar het bijzondere AKU-rijksmonument een onderdeel van is. Op 24 november 2021 heeft de gemeenteraad uiteindelijk besloten tot [behoud en restauratie van het AKU-monument](#) en het opknappen van het aangrenzende openbaar gebied, inclusief de (tijdelijke) fietsenstalling. Via een aantal moties ([21M191 Extra Ontmoeten op het Gele Rijders Plein](#), [21M203 Maak de beek mogelijk](#)) heeft de gemeenteraad aan het college een aantal uitgangspunten meegegeven voor bij de uitvoering van dit besluit.

De opdracht omvat:

- de restauratie van het AKU-monument naar de oorspronkelijke staat;
- het opknappen van de omliggende openbare ruimte;
- het stimuleren van extra ontmoeten op het Gele Rijders Plein.

Op 4 april 2022 is de raad [schriftelijk](#) geïnformeerd over de vervolgaanpak van de restauratie van het AKU-monument. De opdracht van de raad, waar de afgelopen periode uitvoering aan is gegeven, is hieronder samengevat:

	Restauratie AKU monument		Openbare ruimte		Extra ontmoeten
	Toegang pergola zuidzijde		Stalling handhaven		Demontabele speeltoestellen
	Pergola toegankelijk mindervaliden		Vergroenen stalling		Picknick- en schaaktafels
	Oplossing waterbak winter		Groene verbinding?		Maak de beek mogelijk
	Klimaatadaptief monument		Vergroenen voorplein?		Plan voor stimuleren ontmoetingsfunctie plein
	Terras versus monument		Veiligheid fiets verbeteren		

Basisplan

Het resultaat is een Basisplan voor de restauratie van het AKU-ensemble en de aanpak van het aangrenzende openbaar gebied en vormt de basis voor de verdere uitwerking richting realisatie. Dit plan (bijlage 1) is door opZoom architecten opgesteld, in afstemming met onder andere de erven, het Kwaliteitsteam Binnenstad, Team Welstand en Monumenten en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Om de opgave zo goed mogelijk en toekomstbestendig uit te werken, is eerst een integrale visie opgesteld. Deze visie ligt ten grondslag aan het Basisplan en brengt de historische en recente ontwikkelingen op het plein in beeld. Daarnaast levert de visie input voor ontwikkelingen in de omgeving zoals de herinrichting van het Willemsplein. De visie biedt een wenkend perspectief en is als bijlage bij het Basisplan opgenomen. De integrale visie is niet vastgesteld en heeft derhalve geen status.

De eigen identiteit vormt de kern van het wenkend perspectief voor het Gele Rijders Plein. Het is een plein voor ontmoeting gelegen in de luwte met een belangrijke doorstroombaan. De vormtaal van lijnen, punten en vlakken, gebaseerd op de wederopbouwperiode, brengt samenhang, rust en eenvoud. Het toevoegen van meer bomen en groen zorgt voor schaduw en verkoeling en maakt het plein klimaatadaptiever en meer biodivers. Door het toepassen van één sobere en bijzondere pleinvloer op het gehele plein komt het AKU-monument volledig tot zijn recht.

De afwikkeling van het drukke fietsverkeer vindt in de toekomst niet meer hoofdzakelijk via het Gele Rijders Plein plaats. Met de toevoeging van een variatie aan zit-, speel- en verblijfsaanleidingen en verlichting wordt het Gele Rijders Plein door het jaar heen een aantrekkelijke en prettige verblijfs- en ontmoetingsplek.

Het Basisplan vormt de basis voor de verdere uitwerking richting realisatie. Het document Voorontwerp Basisplan Restauratie AKU-monument en Openbare Ruimte kent ook een Basisplan+ waarbij de fietsenstalling in de toekomst is verwijderd..

Hieronder wordt ingegaan op hoe invulling is gegeven aan de opdracht van de raad.

Restauratie AKU-monument naar de oorspronkelijke staat

Om de oorspronkelijke staat te definiëren heeft een bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek plaatsgevonden. Hieruit blijkt de oorspronkelijke situatie en de huidige staat van het rijksmonument. Bovendien zijn aanbevelingen opgenomen t.b.v. de restauratie. Dit onderzoek vormde de basis voor het Basisplan. Het monument wordt gerestaureerd naar de oorspronkelijke staat en (verdwenen) elementen worden aangebracht. Deze dragen bij aan een sociaal veiliger ontmoetingsplek en vormen een aanleiding om de patio te programmeren en ontmoeting te stimuleren. Voorbeelden van elementen zijn het terugbrengen van (vandalismebestendige) vitrines, het toepassen van energiezuinige verlichting (paraplu's, fontein, kunstwerk), het terugplaatsen van de weggehaalde bank aan de noordzijde van de fontein en een weinig kwetsbare en winterharde invulling voor de plantvakken in de patio.

Daarnaast is een drietal ingrepen opgenomen die het monument nog meer toekomstbestendig maken:

1. Doorbraak keienwand zuidzijde: hiermee wordt een fysieke verbinding gemaakt tussen de Janspoort (de binnenstad) en het monument, wat de zichtbaarheid en de toegankelijkheid van het ensemble vergroot. De fontein en het bassin worden hierdoor beter zichtbaar. Het zien van water draagt bij aan een gevoel van verkoeling.
2. Toevoegen hellingbaan met leuningen en afrijbeveiliging: door deze aan de oostzijde te integreren in het monument, wordt de hoger gelegen patio toegankelijk voor mensen met een beperking.
3. Aanpassen grens kiezelstrand: na de oplevering in 1961 blijkt het kiezelstrand aan de noordzijde uitgebreid. Deze uitbreiding geeft een rommelig beeld en ter plaatse is de bestrating erg beschadigd. Door het kiezelstrand terug te brengen naar de oorspronkelijke grens wordt dit opgelost en wordt er een toegankelijke strook aan de noordzijde gecreëerd, die tevens een verbinding voor voetgangers tussen het Willemsplein en de Looierstraat levert.

De patio met pergola is via de fietsenstalling door middel van voetgangerssluizen toegankelijk gemaakt vanaf de zuidzijde.

Door verlichting toe te voegen aan de fontein en het bassin (de waterbak) van onderaf te verlichten, waarmee in de winter en avonden een 'watereffect' gecreëerd wordt, ligt het rijksmonument goed in het zicht en wordt het gehele jaar door een fijne plek om te verblijven. Dit draagt bij aan een sociaal veiliger gevoel.

De openbare ruimte wordt klimaatadaptiever en verkeersveiliger

Het toevoegen van bomen (schaduw en verkoeling), het opvangen en bufferen van het hemelwater van de paraplu's, het terugbrengen van beplanting in de patio en het toepassen van energiezuinige verlichting maken het monument klimaatadaptief, zoals opgedragen door de raad.

De openbare ruimte inclusief het voorplein wordt groener en draagt bij aan de groene verbinding tussen het Willemsplein en de Looierstraat. Groen op de paraplu's en opwekking van zonne-energie blijken door een te hoog gewicht en om onderhoudsredenen geen optie. In de fietsenstalling wordt een aantal bomen geplant. Een verdere groene inpassing van de stalling met bijvoorbeeld hagen, wordt niet voorgestaan omdat hiermee het zicht op het monument meer beperkt wordt en de fietsenstalling juist meer aanwezig wordt. Tevens biedt de ondergrond wat betreft kabels en leidingen geen ruimte en waar de ruimte er wel is, gaat dit ten koste van de ruimte in de fietsenstalling.

De lichte vloer is geïnspireerd op de wederopbouwperiode (rust en eenvoud). Door de kleur warmt de verharding minder op, wat een positief effect heeft op de gevoelstemperatuur. Meer verharding verwijderen op het voorplein (ambitie 25 tot 50% vanuit klimaatadaptatie) is praktisch niet haalbaar gezien de functie als stadsplein/doorstroomgebied.

De tijdelijke fietsenstalling en ook de fietsroute aan de zuidzijde van het monument worden voorlopig gehandhaafd. De fietsenstalling wordt rechthoekig gemaakt en efficiënter ingericht. De hoofdentree en de beheerdersruimte worden verlegd naar de kop van de stalling aan de oostzijde en de westzijde van de stalling krijgt een opening voor voetgangers van en naar het Willemsplein. Hiermee kan het toezicht op de stalling worden verbeterd en de fietsenstalling veiliger worden betreden. Het aantal fietsparkeerplekken blijft gelijk.

In afstemming met het project Willemsplein wordt er gekeken naar de verkeersveiligheid op de kruising met het Willemsplein. Ten behoeve van het veilig bereiken van het monument vanaf de Janspoort, zijn verkeersremmers (bijvoorbeeld drempels) voorzien om de snelheid uit het fietsverkeer te halen. Bij de uitwerking van het Basisplan (VO) in het DO (definitief ontwerp dat richting uitvoering gaat) wordt hier een definitieve invulling aan gegeven. Om te voorkomen dat bestemmings- en/of sluipverkeer doorrijdt vanaf het Gele Ridders Plein richting het Willemsplein v.v., is een reeks paaltjes in het verlengde van de westzijde van het kiezelstrand op het fietspad beoogd. Deze oplossing vraagt eveneens om een nadere uitwerking in de DO-fase.

Datum : 30 januari 2024
Zaaknummer : 3978530
Pagina : 5

De inpasbaarheid van het terras van Loetje is samen met de horecaondernemer onderzocht. Het gevelterras kan (in aangepaste vorm) worden behouden. Het deel van het terras grenzend aan de fontein moet wijken in verband met de aan te brengen toegankelijke strook en de benodigde vrije ruimte aan die zijde van de fontein. Een terras aan de westzijde van het bassin is mogelijk. Afstemming hierover met de horecaondernemer vindt nog plaats. In de DO-fase wordt dit verder uitgewerkt.

Er ligt een plan ter stimulering van ontmoeting op het plein

Het Gele Rijders Plein is een van de weinige plekken in de Arnhemse binnenstad met groen en water en is daarmee dé geschikte locatie om te ontmoeten en te verblijven. Het is logisch dat het plein haar ontmoetingsfunctie, ontmoeten in alle jaargetijden en op alle momenten van de dag, terugkrijgt. Met de voorgestelde ingrepen wordt het monument en haar directe omgeving weer een fijne verblijfsplek.

Het is belangrijk dat er (blijvend) energie gestoken wordt in het programmeren van de pergola/het plein. Er is hiertoe conform de motie een ontmoetingsplan opgesteld (Ontmoetingsplan Gele Rijders Plein, Plein van ontmoetingen, bijlage 2) dat omarmd wordt door de verschillende betrokkenen. Ontmoeten op de groenstrook wordt conform de motie gefaciliteerd door speelaanleidingen en zitplekken (demontabel). Het speelmateriaal daagt uit tot velerlei en divers gebruik.

De motie 'Maak de beek mogelijk' vraagt om bij het uitwerken van de plannen voor het Gele Rijders Plein de inrichting zo te maken dat er ook ruimte is voor de Jansbeek, ook als deze niet meteen kan worden teruggebracht. Hoewel het waterschap als bevoegd gezag heeft aangegeven niet te willen meewerken aan de Jansbeek op dit plein, is er in de visie wel rekening gehouden met het tracé van de Jansbeek.

Er wordt elektriciteit en water aangelegd voor evenementen op het plein. Er worden afspraken gemaakt met partijen die een bijdrage willen leveren en /of een trekkersrol willen vervullen als het gaat om bijvoorbeeld de programmering, de vulling van de vitrines en het beheer van spelelementen. Er bestaat enthousiasme en bereidheid vanuit verschillende ondernemers en andere partijen om een bijdrage aan het stimuleren van ontmoeten te leveren. Concrete afspraken worden gemaakt zodra de uitvoeringsplanning gereed is.

Nader uit te werken onderdelen

Het Basisplan kent een aantal onderdelen die in de vervolgfase, de DO-fase meer in detail worden uitgewerkt. Dit betreft onder andere de aansluiting op het openbaar gebied, de inpassing van het terras van Loetje, de inpassing van de fietsenstalling, oplossingen in het kader van de verkeersveiligheid, het toegankelijk maken van het monument op basis van de toegankelijkheidseisen rekening houdend met de status van rijksmonument en het type en de locatie van de speelaanleidingen. Wat betreft het laatste wordt samen met kinderen gekomen tot een voorstel. Vooralsnog ziet het ernaar uit dat de uitwerking past binnen de opdracht van de raad en op draagvlak kan rekenen.

Toegankelijkheid AKU-monument

Op basis van het Handboek Inrichting Openbare Ruimte moet ook het AKU-monument als ontmoetingsplek in de openbare ruimte toegankelijk gemaakt worden. De pergola wordt conform de opdracht van de raad toegankelijk gemaakt voor mensen met een beperking. Dit wordt gedaan door middel van het integreren van een hellingbaan met leuningen en een afrijbeveiliging en het toevoegen van een leuning bij de naastgelegen trap ten behoeve van slechtzienden. Daarnaast wordt er aan de noordzijde een toegankelijke strook gemaakt. Met deze aanpassingen is het monument vanaf de oost-, west- en noordzijde toegankelijk gemaakt. Hiermee is de toegankelijkheid sterk verbeterd ten opzichte van de huidige situatie. Vanuit het gemeentelijk projectteam toegankelijkheid en het APCG wordt bepleit dat het monument ook vanaf de zuidzijde optimaal toegankelijk moet zijn. Dit betekent dat ook de trappen aan de zuidzijde, de zijde van de fietsenstalling, voorzien moeten worden van leuningen. Het Q-Team Arnhem-Centrum, Team Welstand en Monumenten, de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de erven hebben hier echter negatief over geadviseerd omdat dit de monumentale waarde aantast. Er is voor gekozen dit onderwerp te parkeren tot het moment waarop de fietsenstalling een andere plek heeft gekregen. Dan kan op basis van ervaring worden bezien of 100% toegankelijkheid noodzakelijk is.

Daarnaast speelt het terugplaatsen van een bankje aan de noordzijde van het monument op de plek waar het oorspronkelijk stond. Het is de bedoeling deze bank te plaatsen op de nieuw te maken toegankelijke strook. Het bankje maakt de strook ter hoogte van het bankje echter niet optimaal toegankelijk omdat twee mensen met een rolstoel elkaar dan minder goed kunnen passeren. Bij de uitwerking van het Basisplan wordt met alle betrokkenen (RCE, APCG, erven etc.) naar de oplossing voor het bankje gekeken.

Draagvlak

In afstemming met de erven Brouwer en Tajiri, Team Welstand en Monumenten, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en het Kwaliteitsteam is gekomen tot het Basisplan. Zij hebben allen positief geadviseerd.

Daarnaast heeft er op verschillende momenten afstemming met diverse stakeholders plaatsgevonden, waaronder omwonenden, Stichting AKU-ensemble, PBA, Arnhem6811, Arnheems Hart, Scalabor (beheerder fietsenstalling) Stichting Jansbeek boven water, Stan&Co, Loetje, APCG en eigenaar Royal. Er zijn daartoe diverse bijeenkomsten in de Koepelkerk georganiseerd.

Voor een weergave van het verloop van deze avonden wordt verwezen naar bijgevoegd participatieverslag (bijlage 3). Er is in algemene zin draagvlak voor de plannen.

Uitvoering

Met dit door ons genomen besluit is de VO-fase afgerond. Voor een aantal onderdelen worden 1-op-1 contracten gesloten met aannemers. Dit geldt voor de fontein, het openbaar gebied, inclusief fietsenstalling, groen en stenen en het kunstwerk/beeld. Voor de restauratie van het monument wordt vanaf medio februari 2024 samen met een bouwteampartner het Basisplan (VO) uitgewerkt in een DO. Dan is de bouwteampartner waarmee we de DO-fase in gaan na een aanbesteding bekend. Vervolgens

Datum : 30 januari 2024
Zaaknummer : 3978530
Pagina : 7

zijn er ongeveer vier maanden nodig voor het voorbereiden van de omgevingsvergunning en de contractvorming. Uiterlijk 1 juni 2024 moet de omgevingsvergunning zijn ingediend om, rekening houdend met het terrasseizoen, de restauratie op 1 oktober 2024 te kunnen starten.

De speelaanleidingen en zitelementen kunnen los van bovengenoemde onderdelen gerealiseerd worden.

Het Basisplan past binnen het budget

Doordat het (ontwerp) proces meer tijd vraagt dan vooraf ingeschat, onder andere door druk op de interne capaciteit, opdrachten vanuit het Q-team en extra afstemming, schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Dit is in de TURAP van september 2023 verwerkt.

Na een doorrekening van het Basisplan ziet het er echter vooralsnog naar uit dat het plan op dit moment binnen het in 2021 beschikbaar gestelde budget van € 3.129.000 gerealiseerd kan worden. Een kostenstijging kan vooralsnog vanuit de post onvoorzien worden gedekt. Tijdens de vervolg(ontwerp)fases wordt er wederom geraamd om vinger aan de pols te houden. Mocht blijken dat we uit de pas lopen dan zal er in eerste instantie een taakstelling meegegeven worden.

Tot slot

Wij vertrouwen erop dat hiermee goed invulling is gegeven aan het raadsbesluit en beschouwen met deze raadsbrief de moties 21M191 en 21M203 als afgedaan.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas

A. Marcouch

Bijlagen:

1. Voorontwerp Basisplan Restauratie AKU-monument en openbare ruimte
2. Ontmoetingsplan
3. Participatieverslag